

הנריק שכנוביץ: טוק־טוק־טוק

שוטר המקוף מקיש בדלת בעיפרון קטן: טוק־טוק־טוק. ועוד פעם: טוק־טוק־טוק. לפי שעה אין בכך שום דבר נורא. הדבר הנורא יתרחש כשיחדל מלהקיש וייכנס ללא דפיקה.

"היכנס!" פני מביעים תמהון בלתי־מעושה כל עיקר—מי זה יכול להיות?
"אני מתרה בכך בפעם האחרונה. אם תוך שבוע לא תסתדר בעבודה, תגורש מהעיר. נמחק את שמך במירשם־התושבים".

בתחילה היה משדל אותי, אחר־כך איים, עכשיו הוא מתרה בי.
דרך־אגב, הואיל וסיפורי יסוב ביסודו עלי, הרשוני להציג את עצמי: אני סופר. אל תטרחו לחפש את שמי בדיעוון של אגודת הסופרים הסובייטים. הוא אינו מצוי שם ואין סיכוי שיימצא בעתיד.

"אזרח כך־וכך! הוא־גא לא לבלבל את מוחי. סופרים חברים באגודת־הסופרים. ואתה..."

אמת־נכון. אינני סופר. מחבר אני. וכי לא בזדמן לכם לשמוע מעל קרשי הבימה:

מצד אחד שבי

שיר־זמר אומר

על אהובת־לבי

שהיא מצד אחר.

פרי רוחי הוא זה. יחד עם ג'ורג' פוקרובסקי. חלק־כחלק. שותפים אנחנו למעשה־יצירה. ביתר־דיוק, סתם שותפים למעשה. אגודת־הסופרים אינה מאירה פנים ואחור. מחברים אינם מתקבלים בה: רק סופרים, שהוציאו ספרים. וגם אלה באים צפופים ומתקבלים רווחים. נתמזל מזלו של ג'ורג'—נכה הוא, סוג ב'. (ידו נפגעה בבית־חרושת—באשמתם—ובית־המשפט קצב לו שלושים רובלים קיצבה וזכות ללכת בטל). תעודה יש לו על כך. ואני אין לי אלא קבלות על משלוחי דואר. ומסתבר מהן שאני הנני משלם־מסים מסור עד כדי קידוש־השם. מס־הכנסה נופה כך־וכך; בעד עק־רות—כך־וכך. זה הכל. חתימה. ולא עוד. לא דיוקנו של אזרח לפנינו כי אם פרצופו של קלוקלן.

אמנם בבירה יש מוסד הקרוי ועד קבוצתי—מקלט בטוח לשלומיאלים ספרותיים ולעס־קנים מצליחים בכל הסמוך לספרות. אין לך אלא לשלם דמי־חבר בשובה ונחת, לקבל תעודה, ועמה—זכות קיום חוקי.

לפני מלחמת־העולם הראשונה (ראית־הנולד, לא כן?) המציאה האנושות את המר־גרינה, אך את השם נתנו למוצר במאוחר יותר; עד אז מכרו את ההמצאה בתור

"חמאת עניים". הוועד הקבוצתי כמוהו כחמאת עניים. הרעיון הוא לארגן את הנמו- שות- בריות שמתפרנסות מספרות אבל שיעור-קומתן אינו מגיע לכדי התואר הנשגב של חבר-אגודת-הסופרים. אך זו צרה שחידוש זה רק הבירה זכתה לו ואילו המרכזים במחוזות לא ממנו ולא מקצתו. אולי לעתיד לבוא... אין מספקים צרכיו של העולם כולו בבת-אחת...

"אני מחכה שבוע אחד בדיוק. בעוד שבוע נבטל את זכות הישיבה". שוטר-המקוף מסתלק בלי ברכת-פרידה, ואני נשאר לכתוב את אילתורי הסיום. הגיעה איזו להקה של פראי-אדם (מודעות, כרטיסים- אחיזת-עיניים ולא עוד!), והיא זקוקה בדחיפות לרפרטואר קליל. משלמים במזומנים. בלי ניפויי מס-הכנסה. גם עקרותי שלי אינה מדירה שינה מעיניהם. סחורה-כסף-סחורה. אני מנסה להתחכם. מעלה חרס בידי. שוב מנסה ולו אך לתת פרצוף חדש לבדיחה ישנה. מעלה חרס. נסו-נא להיות שנונים במסיבות שכאלו. אני לובש מעיל ושם פעמי אל ג'ורג'. ועידת-פסגה. איך-זה נהגה לשיר אותה זמרת ששמה קלאבדיה שולז'נקו: "לעשות יש משהו, יש לפעול ויהי מה"...

חושש אני שמא צפוי לי גורלו של רעי סנצ'קה. הלה שחקן הוא; שחקן כשם שאני סופר. סנצ'קה הסתפח אל אולפן-הסרטה של קולנוע והיה מצטלם בתמונות המוניות, לפעמים עלה בידו לקבל אפיזודה. כל יום-צילום שלושה רובלים (נטו)-שנים ושב- עים קופיקות). אלא שסנצ'קה הוא בעל מרפקים מפותחים להפליא. לא אחת השפיל להסתנן בה-ובאותה-עת לשתי קבוצות ואפילו לשלש. (מי כמוני מורגל לשווק אותה תכנית עצמה לשתיים-שלש להקות פילהרמוניות בעת-ובעונה-אחת?) כל אחד מסת- דר כמיטב יכלתו. מעניין: עדיין לא נתקלתי באדם המתקיים על משכורת בלבד. כל אחד יש לו כביש-אספקה צדדי. למען האמת- אם נקרא לדברים בשמותיהם-המדובר הוא בעבודה פרטית. מפר-כלכלן מנגן בערבים במפוחית-יד במסעדה. מכרה-רופאה סורגת בביתה אפודות שבאופנה.

בסופו של דבר לא שפר חלקו של סנצ'קה. יצא צו-כפייה לעמל-כפיים לגבי אלה שבזדון הם מתחמקים מחובת הגיוס לעבודה, וסנצ'קה הוגלה לכפר נווה-חרבון: מרכז-קליטה להולכי-בטל. הקבוצה שנתלכדה הורכבה יצורים חסונים והיתה עמידה בפני כפור: מהם חיות-טרף ועופות דורסים ומהם מטומטמים המכורים לסמים. "מחליף מנת מזון בקודאין!"

וחבורת פושעים, המתערה בחיי עבודה, שיש בה משום תועלת לציבור הרחב, תוך כדי שהייה במחנה הסמוך (הכפר ביי-רב) חודרת כלהק נחשים מבעד לתיל הדוקרני: "משחק-קלפים עם כל דכפין. הגמול- בקבוק".

ועוד כלוא היה שם- תוך כדי מיבצע של חינוך לעבודה- מורד-אור אחד, מעין צייר. על גבי לבידים (אסכולה פ'למית!) מצייר היה איקונים לכפרים שבסביבה. אמן חפשי! ואומרים שפרנסתו היתה מצויה לו בשפע, עם שמספסר היה בתודעתן החברתית הנחשלת של השכבות המפגרות שבאוכלוסיית ארצנו.

"היה מפיץ אופיום בקרב העם", כך הגדירו בצריף-המחנה השוטר שלינהו לשם.

והאסירים כמעט ירדו לחייו: "היכן, נבלה שכמוך, מחביא אתה את החשיש?" אכן, מאד חושש אני שמא צפויה לי מנת-חלקו של סנצ'קה... ג'ורג' ספג מכות נאמנות מן החיים, ואין חכם כבעל-נסיון. כמו זאב מבחין הוא מרחוק בריח סכנה.

"יש להסתדר בעבודה ויהי-מה", אמר ג'ורג', "ובדחיפות. אדם בלי פיסת-נייר כמוהו כרמש, עם פיסת-נייר דינו כדין בן-אדם. תראה תעודה לאותה טיגופת-אני מתכוון לשוטר הנוכח באשפתות-יסמן לו מין ציפור שכזו ברשימתו ולמשך שנה תמימה תישכח מלבו. ועד אז-הכל בידי שמיים-אפשר שגם אצלנו יתארגן ועד קבוצתי. ואם לא, תצטרך עוד חודש אחד להשתרבט".

ברגע שנכנסתי ללשכתו של מנהל אגף-כוח-האדם-בלי ספק רב-סרן בדימוס-הפך הלה גליון נייר על השולחן, פניו כלפי מטה ואחוריו למעלה (סודי!). אכן, כל אדם משתעשע לפי דרכו...
"שוליה לתרט?"
"כן".

מנהל-כוח-האדם נתן בי מבט שכולו אהדה.
"מתעתד ללמוד במכון?" שאלני משל איני אלא אחד השוטים הללו.
"רוצה אני לרכוש לי מקצוע שיש בו משום בטחון בחיים."
"כולכם מדברים כך..."

שיויתי גון תכלת לעיני (וכי אין זה בגדר של מקצוע?) והוא ליכסן מבט ספקני על חולצת-הקאובוי שלי, שמרוב כביסה נשתחקה עד לובן בתפרים, וביתר-פירוט סקר את נעלי המרופטות עד דמיון ליצירי-דמיון. מזל שלא הספקתי לזרוק אותן. הנעליים עשו רושם. (כל הכבוד לג'ורג'. מגיעה לו מנת תירוש ממני). נתקבלתי. מה אני עושה בעבודה? פשוט יותר לספר מה אינני עושה. איני עושה ולא-כלום. התחלתי לעבוד בימים הראשונים של החודש. עבודה אין כוונת. מבלים את הזמן. המנקה שלנו-דודה דוסקה-נושאת עמה בתיקה תדיר יין שרוף כפרי מתוצרת-בית (מחירו-מחצית מה"וודקה" הרשמית), ואנו דרך-קבע מרטיבים את שפתותינו. ואילו קוסטיה-הממונה עלי-מלמדני בינתיים איך משחזים אֶזמלים ומקדחים. לברזל. לפלדה. תורה זו למדתי תוך ימים מספר ועכשיו פונים אלי עובדי מחלקת-המכונות ומבקשים: השחז-נא. עשר, חמש-עשרה שנה עמלים בזיעת-אפם, ואת תורת ההשחזה ללמוד עדיין לא השפילו. מתוך עצלות, כמוכן. ואף אין צורך בכך. יש מי שמשחזו במדור המכשירים. קוסטיה בו להם. בורים ועמי-ארצות. הוא עצמו מכשירן סוג-אלף-אקסטרה, ומחירו מאתיים לחודש. יש עבודה או אין, שים כסף על השולחן-כזה הוא ההסכם. אם לא-יסתלק לו. כל מפעל מוכן לבלוע אותו בכל רגע על כרעיו ועל קרבנו. לא כל שכן הידיים. ידי-זהב לו, ולא בכדי מומינים אותו למקומות אחרים לשעות נוספות כביכול. קוסטיה ידיו רב לו בפל. תבנית דרושה בדחיפות? בבקשה. לא, אין צורך בשירטוטים. הסבירו לי בעל-פה. ברור. ייעשה. חמישים רובלים. ביוקר?

חפשו יותר בזול! ובסופו של דבר משלמים לו. הציעו לו לקוסטיה להצטלם ללוח-הכבוד של המפעל, שאליו צמודים דיוקניהם של המצטיינים. אמר להם:

"לי העבודה ולכם הכסף. אל נא נסבך את היחסים בינינו".

ושום דבר לא קרה. לא היתה להם ברירה אלא לבלוע. בעל-מקצוע ראוי-לשמו נהנה מעצמאות, שהאינטליגנציה המדולדלת לא חלמה עליה. כל מה שהללו מסוגלים לעשות הרי זה לספר בדיחות פיקאנטיות. משעמם לי במחיצתם של אינטליגנטים אלה. ההבדל בהשקפות הוא שמאחד את הבריות. לוא היו כל באי-עולם חושבים בדרך אחת, לא היה להם על מה לשוחח. ואכן, אין לנו על מה...

"אתמול שידרה תחנת 'החירות' מחוץ-לארץ..."

"אני יודע. שמעתי".

משום כך נדבק אל האינטליגנציה הפרפראנס כגרת. משחק-קלפים הוא זה שכולו דממה. אינו סובל פיטפוט.

"ולמה גפלו פניך?" אומר קוסטיה. "סבלנות. יגיע העשור האחרון של החודש ואז אפילו לחרבן לא תוכל אלא בהליכה, כמו סוס".

ניגש אלינו נחום מארקוביץ'—הממונה המקצועי. פונה כה-וכה, ומשנוכח כי אין איש, לוחש:

"יש לי הצעת ייעול..."

בראשו המוטרד של הממונה המקצועי צף רעיון חדש. (מה יעשה?—אין הוא יודע לנגן במפוחית). וראשו אכן מוטרד הוא, הואיל והמשפחה מטרידה אותו. אשתו (המטופשת!) סיימה את הפקולטה ללימודי ספרד, ולאחר זאת ביטלו את הוראת הספרדית בבתי-הספר. (וכי לא יכלו לבטל את האנגלית?) ראיצ'קה, אמנם, נשארה לעבוד בבית-ספר, אבל כממונה על המלתחה. וסיומה הקטן? בלי ספק מוכשר הילד למוזיקה. בכל חודש—שלים. וכמה עולה אותה דירה קואופרטיבית?

אשר למלווה הממשלתי הרי אי-שם במעמקים היה לבו של נחום מארקוביץ' סמוך-ובטוח כי ביום בו יחול התשלום האחרון תתקיים אסיפת פועלים באחד ממפעלי הבנייה הגדולים ובה ייקראו כל עובדי המולדת להרים תרומה נוספת למאמץ וכו'... תרומה מרצון, כמובן... ואין דבר העומד בפני הרצון. מכל-מקום, שלם. ובכל מקום, ממיטב כספך. מתקרב השמונה במרס-יום-האם. פירושו של דבר—שוב כסף. וירה ואסילייבנה (מחנכת הכיתה) ממש סוחטת מתנות. (בתבונה רבה נמנע נחום מארקוביץ' מלהיזכר איך בימים-עברו היו שניהם—הוא וראיצ'קה—שמחים לגילויי תשורה מת-הלב של תלמידותיה). ומחירי השוק המאמירים?... הנה כי כן תצלומו של נחום מארקוביץ' אינו יורד מ"לוח-הכבוד": מנעל של קבע.

אלא שהמהנדסים מחובתם להנהיג שיטות ייעול חינוך אין כסף, בכוח תודעת הייעוד בלבד. זה הדין, זה הגוהג, וכך יאה להם. ואילו לפועלים משלמים בעד הצעות ייעול; פרוטות, אבל בכל-זאת משלמים... משום כך זוקפים המהנדסים את הצעות הייעול שלהם לפועלים מאנשי-סודם, ואחר-כך מתחלקים בפרס.

נחום מארקוביץ' חוזר ואומר :

"יש לי הצעת ייעול אדירה ! תהיה לך רבע מאה ! מרוצה ?"

קוסטיה (השנים מתבבים זה את זה) מחייך :

"אני תמיד מרוצה. רק היהודים, סליחה, תמיד אינם מרוצים. אל תיפגע, נחום מאר-קוביץ', עם של ערבלנים אתם. בתחילה עשיתם מהפכה אצלנו, ועכשיו נמלטים אתם על נפשכם ממנה ובורחים לישראל. זכור את דברי : גם אצלם תעשו מהפכה ותרוצו הלאה. מסמר יש לכם בתחת. אל תיפגע, נחום מארקוביץ'. הן לא אתה אשם שנולדת יהודי !"

"בלום פיר, יחפן", פולט נחום מארקוביץ' ופונה אלי :

"בשל שחצן פוחח זה כולנו גלך לפלא בתוספת עבודת-פרך—זה יהיה סופנו. זנאי ארור רודף מלים. שמע : הצעת ייעול בהרמון. הרמון פירושו יחידת-התפירה. מאה נשים מבנות הפרוורים (ששים שקל לחודש) יושבות ליד מכונות-תפירה ומאחות שקי נייר בתכים רצופים. כל צרור מקלע—שק. כמוהן כמוני—העבודה חשובה להן עד הכפתור (לכל אחת משק-חממה קטן), דרושה להן תעודה ממקום-עבודה—נלא, יגרשו אותן ויושיבון בקולחון. בשיניים במקומותיהן נאחזות, לחיים ולמוות, והמהנדס הראשי מזמין אותן אל לשכתו אחת-אחת—להתיעצות. וכל אחת מהן מרשעת משכמה-ומעלה, קולאקית. קוסטיה, שהוא עירוני מדורי-דורות, כלכל לא יוכל איכרפרות אלו."

"האם המצאת מכשיר הממלא את מקומו של המהנדס הראשי ?"

"טפו ! טיפש ! המצאתי קו-מימסר רצוף והפכתי את התהליך לאבטומאט !"

"מעניין !" גדלק קוסטיה : האבטומאטיקה—חולשתו. מוכן לעבוד אפילו בחינם.

"מעניין מאד. הראה-נא."

אקדים המאוחר : מפעלו של קוסטיה נחל כשלון. האבטומאט הונהג, אמנם, וקו-המימסר פעל כהלכה. לנשים הוצע שתחפשנה להן עבודה. בתחילה היו הנשים לוט-שות עיניים אדישות אל החידוש שמילא את מקומן ומביטות בו כתרנגול בבני-אדם. אחר-כך נעתקה אחת מהן ממקומה, קרבה אל קוסטיה, ובליי-אומר-ודברים ירקה בפניו. פעולה זו שימשה אות לבאות. הנשים תקעו ידיהן בראשו, מרטו את שערתיו ושרטו את פרצופו עד זוב דם. (כולו נפחד פרש נחום מארקוביץ' למקום-מבטחים ונחבא אל כליו שם).

"חלאה !" צווחו הנשים. "כלבה מכורה ! בעד בקבוק וודקה גוזר קולחון על הבריות !"

וכפי שאפשר היה לצפות, נסתיים כל הענין בשערוריה אדירה. הנשים הגישו תלונה קיבוצית. מיד החזירו לעבודה (ששים שקל לחודש !) ושוב חזרו ששים מכונות-תפירה לזמזם במחלקה במקהלה חדקולית. את המכשיר האבטומאטי ניפצו בקורנס ואת נחום מארקוביץ' קראו לשיחת-בירור.

החבר הממונה עליו ביאר לו בחן עממי באר היטב על שום מה הוא, נחום מארקוביץ', הנו גולם מושלם בעל השפלה מושלמת. הכל רוצים לאכול. אני מניח שגם אתה (נחום מארקוביץ' בלע את רוקו תוך תנועת ושט עוויתית, אף שדווקא ברגע זה חשקה נפשו פחות מכל במוזן). אם כן, אלה הם פני הדברים. במחילת כבודך, מתאווים

למזון. (הכל ! הכל ! גם סיומה הקטן). ואין די לכולם (את היהודים מפטרים ראשונים ומקבלים אחרונים). אך גחום מארקוביץ' עמד והחריש, והחבר הממונה עליו ישב ודיבר באורך-רוח.

אבטלה בארץ (קיצוצים בכוח-אדם). ואולם, בארץ הסוציאליזם החוגג את נצחונה לא ייתכן כי יהיו מובטלים ; הכל חייבים להיות מועסקים (ביחוד בערים הקטנות). המגמה היא אפוא לפתוח מספר רב של מפעלי מלאכה הבנויים על עבודת-יד. פרוסת-לחם קטנה, אך לכל אחד. זאת היא המדיניות הכלכלית של המפלגה, ואתה... מבין אתה לפחות ?

גחום מארקוביץ' מבין היטב : הדג מתחיל להרקיב מן הראש, אך מנקים אותו מהזנב. הכלכלה היא סוס, והפוליטיקה—עגלה. ואם הסוס אינו מושך ? מעמידים את העגלה לפני הסוס.

וגחום מארקוביץ' אומר בשקט :

"אשמתי. אתקן את דרכי".

אלא שכל זה התרחש לאחר זמן. לפי שעה היו הממציאים מחליפים ביניהם בהתלהבות דברי-גנאי, חוטפים זה מזה בדל עיפרון, מחשבים, משרטטים, מוחקים ומשרטטים מחדש... בטרם יסתלק, זכר גחום מארקוביץ'.

"היפון ! היום יבוא ציפ. בנת ?"

"אל תדאג !" קוסטיה שיטח את כפות ידיו והעניק נשיקה לכל אחת מהן—ידי-זהב.

"וראש סכל", התריס כנגדו גחום מארקוביץ'—ומיד הזהירו : "לאט לך !"

ובכן, היום יום מספר אחד.

בא ליונייה ציפ—שמן, אדמוני, עליו. הבריות אוהבים אותו, אף כי אסור לאהבו. ליונייה מהנדס-כלכלן הוא, ואני מכירו מפבר. מנגן ליונייה במפוחית-יד במסעדות, שכן משכרתו אסימון שחוק.

"אזרח ממונה", פותח ליונייה, ספק משתטה ספק בכובד-ראש, "התרשה לי להציג לך שאלה מתחום מקצועך ?"

"מרשה", נענה ציפ ברוב חסדו.

"וגם תענה ?"

"למה לא ?"

"השאלה היא זאת : המפעל שלנו מיצר מיטות מתקפלות, שקי נייר, אהילים—בקיצור, מוצרי צריכה המונית. לא כן ?"

"כן כן".

"פריון-העבודה גדל והולך, לא כן ?"

"מעט, אבל גדל".

"סיכמנו. אם כן, העלות של תוצרתנו פוחתת בהתאם לכך—מעט, אבל פוחתת. וכי לא בהגיון אני חושב ?"

"אל תמשוך את הגומי. המשך".

"אבקשך להסביר לי באופן מדעי על שום מה מחירי התוצרת שלנו בחנויות אינם

משתנים. מדוע לא חלה ירידה במחירים? "לך לכל הרוחות", סח ליונייה ציפ באופן לא-מדעי כל-עיקר ושלה מכיסו כרונומטר. "פתח במיבצע. אני מודד".

ניצב מאחרי גבו של קוסטיה וחפן את הכרונומטר בידו. "פעל!" פלט קוסטיה.

המהנדס החריש ולחץ על הכפתור של מד-השניות. 120 אחוז של הנורמה—זה הסייג. אם הפועל מפיק יותר, מיד הנורמות וההערכות נדונות מחדש. הנורמות כלפי מעלה וההערכות כלפי מטה. דבר זה ידוע לפועל ומוכר למהנדס. וכאן מתחיל משחק החתול והעכבר.

קוסטיה הקביע מטיל ברזל במחרטה, יישר אותו בפטישון, ורק לאחר-מכן הפעיל את המנוע. בדרך-כלל מבצע קוסטיה את היישור תוך כדי עבודה—כך גוח יותר ומהר יותר, אך גאסר על-ידי תקנות הבטיחות.

הרי שהכל כדת-וכדין, ואיש לא יוכל להתאנות. כמו לכל אומן המכבד את עצמו היו לקוסטיה אֶזמלים משלו, כלומר ידיעות שעליהן הלחים במו-ידיו להבים מעולים. עכשיו השתמש באֶזמלים מוכנים, שניטלו מן המחסן. שוב הכל כדת וכדין. האֶזמל שיפה גרודת ראשונה, שניה, אך בסיבוב השלישי נעצר. קוסטיה ניתק את החשמל למחרטה והחליף את האֶזמל. כשפסקה המחרטה לפעול, נשמע קול תיקתוקו של מד-השניות. "בכוונה עשית זאת?" שאל קוצב הנורמות.

"אל תפריע לעבוד", השיב קוסטיה.

קוסטיה עקר את התותב מן המחרטה ומדדו בקפידה בסרגל-מתכת. עוד מיבצע עמד לפניו: לחרוט בו חריץ לאורך. אם יקבע את התותב בין המלחציים ויטול משור בידו, תאריך הפעולה כעשרים דקה. אך הן חובה היא להמיר עבודה ידנית בעבודת-מכונה, לא כן? כן, חובה. וקוסטיה הלך לכוון את מכונת-הגיוץ. המהנדס קוצב הנורמות עצר את מד-השניות. "48 דקות", הפטיר. "בול!" אמר קוסטיה, "מאה ועשרים אחוז".

"אצל כולם מאה ועשרים אחוז!"

"נכון. מכאן שכולם צועדים בראש".

אני התפעלתי מן הדייקנות בה פיצל קוסטיה את הזמן בלי שהציץ בשעון. דרך-אגב, באותה דייקנות חשים המורים כמה זמן נותר עד לסיום השיעור. "והיכן הגדלת הפריון?" התכעס ליונייה. "בכל פעם בול".

"מקרה דומה אירע במעלית. בא המבקר ותמה: 'אשתקד הכיל התא ששה אנשים ובשנה זו ששה. והיכן הגדלת הפריון?'"

"אל תתחכם לי פה!" נצטעק ליונייה. "לא את עיני תנקר! יש להחליף את המיתודה. על אמש"ע שמעת? ארגון מדעי של עבודה".

"מובן מאליו. מבחינה רעיונית אין כמונו ספוגי תודעה אידיאולוגית. אלא שכדאי לך לדעת מה המליצה אחת אמרפלית של בית-זונות. כשפוחת מספר המבקרים יש להחליף לא את כלי-המיטה אלא את הנערות. תפסת?"

"אם כן, מה אתה מציע?"

קוסטיה נתהרהר וסח בקול חודר ללב:

"בפעם הבאה תביא לכאן לא כרונומטר אלא מפוחית-יד".

ליוניה ננער מיד ונתמלא רוח חיים. בעמקי לבו הרי הוא, למרות הכל, יותר מוויקאי מאשר מהנדס.

"שלשום נתן איזה כושי חמישה דולרים לתזמורת שלנו. יצא מכליו עד אבדן חושי ההרחה. 'אתם', צרח, 'מדינה מתקדמת אתם? הרי אין לכם סטריפטיו?' חמישה דולרים לתזמורת נתן. אני שואל אתכם: מי משנינו כושי? קנינו בבאר 'ערמון' ויסקי סקוטי אמיתי—יש קצת הבדל בינו לבין ההידרוליזה שלנו".

"סקרן אני לדעת", הביע קוסטיה התעניינות תמימה, "אם יש, נניח, בשיקאגו חנות מטיפוס 'ערמון', שמוכרים בה אך-ורק תמורת רובלים".

"תוכל להיות בטוח", אמרתי, "כמו שכתב סריווזה מיכאלקוב, 'הדולר החשוב שב' ארצות-הברית פתאום נפגש ברובל הסובייטי".

"ובמה נסתיימה הפגישה?"

"הצדה סור! הולך רובל סובייטי".

"'ערמון' קיבל משלוח כובעים מפרוות-עפרים", אמר ליוניה. "שימכרו לו תמורת מעשיה זאת".

"הוא מחרבן על 'ערמון' שלכם. עפרים שכאלה רועים בצרכניות המיוחסים. ובכן, ליוניצ'קה, בוא נסיים את המשחק. יום-תשולם היום. שכר-עבודה, שכר-בטלה—העיקר, ראוי הוא שיוחג כראוי".

אף אני מקבל היום את שכר השוליה שלי—15 רובלים. זו פעם ראשונה בחיי, כמדומה, מרוויח אני את לחמי בעבודת-אמת. הולכים אפוא שלשתנו לציין את המאורע. אחרי בקבוק וודקה שלישי, נכסף קוסטיה להגות פילוסופית.

"הנה אתם, הסופרים, כותבים. אך בשביל מי? זאת אין אתם יודעים. אבל היטב יודעים אתם בשביל מה? בשביל כסף. ואילו בפומבי יש לכם החוצפה לצאת מגדרכם: הספרות צריכה להיות שייכת לעם כביכול. מי מכחיש זאת? ודאי צריכה. אבל אינה שייכת. משום כך העם אינו קונה אותה, זאת אומרת את הספרות שלכם. ואם קונה, הרי רק מתוך כפייה. אני, למשל, לפי נתון לטכניקה. רוצה אני לחתום על סדרת מדע פופולארי, והם תוקעים לי את 'פנקס התעמלך'. אחרת אי-אפשר, שאם לא אחתום על הפנקס לא יחתימוני על הסדרה. אין ברירה—אני לוקח. ואני לא רק שאיני קורא אותו אלא אפילו על מסמר איני תולה אותו במקום הראוי לו—עד כדי כך מתעב אני יצירה זו, אבל את הכסף שלם אשלם. ואני כך חושב: אם אין קונים אותך, לא סופר אתה אלא בן-כלבים מזורג; לך לסחוב אבנים, במחילת כבודך".

"הסופרים אינם מכירים את החיים", אמר ליוניה ציפ.

הגם ליוניה בנביאים? אינם מכירים את החיים, אך לעומת זאת מיטיבים הם להכיר את הספרות. וכי אין הדבר שייך, בין השאר, להכרת החיים? אי-הכרת החיים... הבל ורעות-רוח. כל אדם, יהיה אשר יהיה, חי בסביבתו ומכיר אותה. התגרנית בשוק,

למשל, נהירים לה מאד מנהגי-השוק וארחותיו, ולו היה לה כשרון ספרותי יכולה היתה לתארם כיאות... ואף-על-פי-כן לא יקנו. ועובדה זו, כלומר את העובדה שלא יקנו, מבינה יפה גם תגרנית בשוק בעלת כשרון ספרותי. מה שיקנו הרי אלה סיפורים על טייסי-החלל הגיבורים. מפיון שפך מוכרחים הסופרים לבדות דברים מן הלב, וזה באמת קשה. אצבעותיך שלך אין די בהן, הרי שבא אתה ושואל אצבע של חברך – למצוץ ממנו...

"גם הסופרים אינם אשמים", מנסה אני להגן על עמיתי, "יש מהם שהיו שמחים לכתוב משהו הראוי-לשמו, אבל חוששים הם להסתכן. בין כך ובין כך לא יעבירו דבר שכזה. לא זו בלבד שלא ישלמו, אלא שעוד ישביעו ממרורים. ואדם צריך לחיות..."

ליוגיה ציפ נכנס לתוד דברי:

"אמת-נכון הדבר. כל אחד צריך לחיות. יודע אתה כיצד מאשרים את הרפרטואר בבית-המרוח שלנו? רק יצירות עממיות. ולמעשה אין אלו יצירות עממיות אלא חיבורים לפשוטי-עם, לבורים ועמי-הארץ. 'בערוב היום פוסע אל ביתי בחורצ'יק זה, הוא קורץ לי בעיניים ואינו אומר דבר'. דברים פרימיטיביים. ואילו בן-אדם רוצה במסעדה ג'ז מדרני לשמוע, רומאנס צועני. זמר מפורסם כמו לשצ'נקו תובע הוא. אפשר גם לשצ'נקו, אבל בקול דממה דקה. זמר בלי מלים תחוב בין רגלי המנגנים – ונשמיע את המוזיקה. ואם לאו, נגזר עליך כל הערב לשמוע את הפזמון החוזר של אותה יצירה עממית: 'ואין אומר לי, אין יועץ, על מה ולמה הוא קורץ'".

"טוב", אמר קוסטיה, "הב עוד כוסית לכל אחד. כל אחד צריך לחיות".

ואכן, כך הוכרע הדבר.

למחרת היום חרק הראש, המעיים התהפכו, אבל בא ג'ורג' ולא הותיר ברירה: יש לסיים את העבודה בדחיפות ויהי-מה. ישבנו אפוא בצוות וסחטנו מקרבנו פיליטון מוזיקלי על אחוות-עמים. לא הלך לנו. נמאס. מלאכת פרות: בלע, העלה גירה, ולעס מחדש.

בכמה כרכים בעולם ניצבות מצבות לחייל האלמוני. דין הוא שיקימו מצבות גם למחבר האלמוני. ולא עוד אלא שאש-תמיד תבער על-ידו. חי-נפשי, הללו ראויים לכך.

"רוסי, גרוזיני, ביילורוסי וקוואק – ידידות-עולם ביניהם לא תמק. אנא, המשך".

"יש התחלה יותר יפה. משל של קרילוב: ברבור, סרטן וזאב-הים אלי עגלת-מטען פתאום רתמו עצמם..."

"ומאפירה אחרת: זכות האומות להגדרה-עצמית".

"ואני, דרך-אגב, מזרדיבין אני", אמר ג'ורג', "אחד מעמי רוסייה-רבה. אמר-נא, ברוב חסדך, מה היא הדרך שלנו להגדרה-עצמית? מכל צד סגר עלינו ללא מוצא העם הרוסי הגדול. ואנחנו צמודים לו עד עולם כאותו אסיר המרותק בשרשרות לכדור-ברזל".

"שמע, ג'ורג', לא הולך לי בעבודה משום-מה. בוא נלגום שוב יחד. אולי שם, במקום, נמשיך את הענין עד לסימונו".

ירדנו אל המרתף. ובחינת פתח-דבר הזמנו בירה.
 "יש להחליף רק מלה אחת", אמר ג'ורג', ובנשיפת שפתיים שימט את הקצף אל
 הרצפה, "והכל יבוא על מקומו בשלום".
 "מה המלה?"

"המלה 'לאומים' ל'אזרחים'. ואז יתקבל: זכות האזרח להגדרה-עצמית".
 "הכל צפוי מראש", אמרתי. "לא הטיפשים כותבים..."
 "הלוואי שהיו כותבים פיליטונים מוזיקליים ולא חוקים. שמע-נא, קפוץ אל החנות
 וקנה וודקה, ואני אעמוד בתור לשישליק".
 הבאתי בקבוק "אקסטרה". כמוה כ"יי"ש הבירה", אותו פיגול, רק עולה רובל אחד
 יותר. תווית חדשה-מחיר חדש, והסתורה כמו קודם. וכך בכל דבר עד לנייר-טואלט.
 ביזנס נוח!

"והשישליק מלא שומן", אמר ג'ורג'.
 "מזל של יהודי, כפי שהיתה סבתי אומרת".
 "לחיים. ומדוע שוטה אני?"
 "שוטה אתה", אמר ג'ורג' ומוזג את הוודקה. "לחיים!"
 "משום שאתם היהודים אינכם מבינים עד מה בני-מזל אתם".
 "אנחנו?"
 "דווקא אתם. לכם לפחות יש סיכוי, בתירוץ של ישראל, להימלט מכאן. ואנחנו נתפגר
 פה. במולדת".

"ואתה בטוח שדרוש אני בישראל?"
 "לא בטוח. אבל בטוח שאינך דרוש כאן. ואולי מפקפק אתה? יותר רע לא יהיה.
 פשוט לא יוכל להיות. אני במקומך כבר מזמן הייתי... ואתה מתמזמז כאן. מטומטם.
 אפילו העכברושים בורחים מאניה טובעת. הייתכן שהאדם גואל מעכברוש".
 "אהרהר בדבר".

"הרהר. ואני את עצמי גותן לך לא כשותף לחיבורים אלא כידיד".
 "ולפי שעה, ידידי, בוא נגמור אותו, את הפיליטון, כל עוד אתה שותף לחיבורים
 עמדי. איך הרבצנו? רוסי, גרוזיני, ביילורוסי וקוואק-ידידות-עולם ביניהם לא תמק.
 המשך".

"א-א-א... זאת הידידות לעוזך המקור, ארץ סובייטית, מולדת-הדרור. איך זה?"
 "איך שהוא יעבור".